

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

26 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Krajewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Księżak

SSN Marcin Łochowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 26 kwietnia 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej Spółdzielni Mieszkaniowej w Ś.

od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 24 września 2020 r., I ACa 13/20,

w sprawie z powództwa W. J.

przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej w Ś.

o stwierdzenie nieważności, ewentualnie o uchylenie uchwały,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 8 listopada 2019 r. Sąd Okręgowy w Świdnicy oddalił powództwo W. J. przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej w Ś. o uznanie za nieważną, ewentualnie uchylenie, uchwały [...] walnego zgromadzenia pozwanej spółdzielni podjętej 12

czerwca 2019 r., na mocy której na członka rady nadzorczej spółdzielni powołano T. Ś..

Na skutek apelacji powoda, wyrokiem z 24 września 2020 r., Sąd Apelacyjny we Wrocławiu zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że uchylił uchwałę nr [...] walnego zgromadzenia spółdzielni w sprawie wyboru członków rady nadzorczej na kadencję 2019-2022.

Sąd drugiej instancji, ponad ustalenia Sądu Okręgowego, dodatkowo stwierdził, że funkcjonowanie organów pozwanej spółdzielni i zasad ich działania uregulowano w statucie. Zgodnie z § 80 statutu odnoszącym się do walnego zgromadzenia, po przedstawieniu sprawy zamieszczonej w porządku obrad przewodniczący walnego zgromadzenia lub jego części zarządza głosowanie, a po wyczerpaniu wszystkich spraw zamieszczonych w porządku obrad przewodniczący ogłasza zamknięcie obrad walnego zgromadzenia lub jego części. Uchwałę uważa się za podjętą, jeżeli za uchwałą opowiedziała się wymagana w ustawie lub statucie większość ogólnej liczby członków uczestniczących w walnym zgromadzeniu (§ 81 ust. 1 statutu). W ciągu 7 dni po odbyciu ostatniej części walnego zgromadzenia komisja rewizyjna rady nadzorczej, na podstawie protokołów komisji skrutacyjno-mandatowej poszczególnych części walnego zgromadzenia, autoryzuje treść podjętych uchwał oraz potwierdza uchwały, które zostały podjęte (§ 81 ust. 2 statutu).

W § 84 statutu uregulowano odrębnie zasady i tryb wyborów członków rady nadzorczej. Zgodnie z § 84 ust. 9 lista zgłoszonych kandydatów do rady jest poddawana pod głosowanie na każdej części walnego zgromadzenia. Głosowanie odbywa się przez złożenie karty wyborczej do urny w obecności komisji skrutacyjno-mandatowej poszczególnych części walnego zgromadzenia (§ 84 ust. 12). Karty do głosowania wrzucane do urny w poszczególnych częściach zgromadzenia nie są liczone, pozostają w urnie aż do zakończenia głosowania odbytego w ostatniej części walnego zgromadzenia, na którym następuje otwarcie urny i obliczenie głosów. Każdorazowo po zakończeniu głosowania komisja skrutacyjno-mandatowa na każdej części walnego zgromadzenia plombuje urnę, a na następnej części zgromadzenia odplombowuje urnę i po głosowaniu plombuje ją ponownie (§ 84 ust. 16). Liczbę głosów oddanych na poszczególnych kandydatów oblicza komisja

skrutacyjno-mandatowa ostatniej części walnego zgromadzenia. Zgodnie z § 83 ust. 6 statutu przebieg obrad walnego zgromadzenia lub jego części może być utrwalony za pomocą urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk, o czym członkowie biorący udział w zgromadzeniu powinni być uprzedzeni.

Walne zgromadzenie dokonujące wyboru członków rady nadzorczej zostało podzielone na sześć części. Podczas piątej części zgromadzenia komisja skrutacyjno-mandatowa zaplombowała urnę, aby następnie, podczas szóstej części walnego zgromadzenia po głosowaniu dokonać jej rozplombowania. Szósta część zgromadzenia odbyła się 12 czerwca 2019 r. i była rejestrowana za pomocą kamery. Przewodniczący zarządził głosowanie, po którym rozpoczęła się dyskusja, czy liczenie głosów również powinno być rejestrowane za pomocą kamery. Ostatecznie ustalono, że dopiero po zakończeniu omawiania wszystkich punktów porządku obrad komisja przystąpi do liczenia głosów. Po wyczerpaniu wszystkich punktów porządku przewodniczący zebrania ogłosił zamknięcie obrad.

Następnie kamera została przeniesiona do pomieszczenia, do którego przeniosła się komisja skrutacyjno-mandatowa z urną, i rozpoczęto liczenie głosów, które zakończono po upływie około czterech godzin. Protokół w sprawie ogłoszenia wyników wyborów został odczytany przez jednego z członków komisji. Ze względu na późną porę nocną przy ogłaszaniu wyników wyborów obecnych było tylko kilka osób, w tym członkowie zarządu, kilku kandydatów do rady nadzorczej, członkowie komisji skrutacyjno-mandatowej oraz pracownicy spółdzielni obsługujący walne zgromadzenie. Zgodnie z protokołem szóstej części walnego zgromadzenia uchwałą nr [...] wybrano 9 członków rady nadzorczej, w tym T.Ś.. Komisja rewizyjna rady nadzorczej pozwanej spółdzielni sporządziła protokół potwierdzający podjęte uchwały, w tym uchwałę nr [...].

W związku z przyjętymi ustaleniami Sąd Apelacyjny uznał, że apelacja jest zasadna w zakresie powództwa ewentualnego, a uchwała nr [...] w sprawie wyboru członków rady nadzorczej pozostaje w sprzeczności z postanowieniami statutu i należy ją uchylić. Sąd Apelacyjny podzielił przy tym stanowisko Sądu pierwszej instancji, że nie doszło do nieważności uchwały.

W ocenie Sądu drugiej instancji w świetle postanowień statutu istotne jest, aby

głosowanie miało miejsce podczas obrad walnego zgromadzenia. Głosowanie jest zaś złożonym procesem uregulowanym w statucie, przy czym regulacja ta obejmuje również zasady liczenia głosów, zasady pracy komisji skrutacyjno-mandatowej, a także podawanie wyników głosowania. Każda ze wskazanych czynności stanowi etap procesu uchwałodawczego i może mieć miejsce wyłącznie w trakcie trwania walnego zgromadzenia. Ostatnim etapem głosowania jest otwarcie urny, obliczenie głosów i ogłoszenie wyników. Dopiero po ogłoszeniu wyników przewodniczący uprawniony jest do zamknięcia obrad walnego zgromadzenia. Ustawodawca nie przewiduje możliwości oddawania głosów, ich liczenia ani ogłaszania wyników po zamknięciu walnego zgromadzenia.

W stanie faktycznym sprawy doszło do naruszenia § 80 ust. 8 statutu spółdzielni, ponieważ głosowanie rzeczywiście zakończyło się po zamknięciu obrad walnego zgromadzenia spółdzielni i poza nim. Naruszono także § 84 ust. 16 statutu, gdyż mimo niezamknięcia głosowania na ostatniej części walnego zgromadzenia komisja skrutacyjna ogłosiła wyniki poza walnym zgromadzeniem. Nie pozwala to na uznanie, że walne zgromadzenie dokonało wyboru członków rady nadzorczej. Sąd Apelacyjny za chybione uznał stwierdzenie, jakoby komisja skrutacyjno-mandatowa „w prawie skuteczny sposób” ogłosiła wyniki, gdyż nastąpiło to z oczywistym naruszeniem § 84 ust. 18 statutu. Obrady walnego zgromadzenia zostały zamknięte przed zakończeniem głosowania, a komisja skrutacyjno-mandatowa liczyła głosy, ogłosiła wyniki i poinformowała o tym wybrane osoby poza walnym zgromadzeniem.

Pozwana spółdzielnia zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając mu naruszenie art. 8³ ust. 9 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, art. 41 § 1, art. 42 § 3 i § 4 oraz art. 45 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że skarżący trafnie zarzuca Sądowi Apelacyjnemu niekonsekwencję w odniesieniu do określenia rodzaju wadliwości zaskarżonej uchwały. Na tle art. 42 Prawa spółdzielczego można wyróżnić uchwały

nieistniejące, nieważne oraz podlegające uchyleniu. Między tymi postaciami wadliwości istnieje swoista gradacja. W przypadku nieistnienia uchwały wadliwość jest tak daleko idąca, że nie można w ogóle przyjąć, aby uchwała została podjęta. Nieważność uchwały zachodzi, gdy jest ona sprzeczna z ustawą (art. 42 ust. 2 Prawa spółdzielczego), natomiast uchwała sprzeczna z postanowieniami statutu bądź dobrymi obyczajami lub godząca w interesy spółdzielni albo mająca na celu pokrzywdzenie jej członka podlega uchyleniu (art. 42 ust. 3 Prawa spółdzielczego). Nieistnienie lub nieważność uchwały sąd stwierdza z urzędu, bez konieczności zgłaszania w tej mierze jakichkolwiek wniosków przez stronę, Orzeczenie ustalające nieistnienie lub nieważność uchwały ma charakter deklaracyjny, a na podstawie art. 42 ust. 9 Prawa spółdzielczego korzysta z rozszerzonej prawomocności materialnej. Podobny skutek i tryb stwierdzenia zarówno nieistnienia, jak i nieważności uchwały sprawia, że z praktycznego punktu widzenia nie ma większego znaczenia odróżnienie tych dwóch postaci wadliwości.

Odmierna sytuacja zachodzi, gdy wadliwości uchwały są tego rodzaju, że uzasadniają jej uchylenie. Orzeczenie sądu uchylające uchwałę ma charakter konstytutywny, a dopóki nie stanie się prawomocne, uchwała wywołuje skutki prawne. Jest ona dotknięta swego rodzaju bezskutecznością względną (wzruszalnością), co stanowi sankcję mniej surową niż nieistnienie lub nieważność. Konsekwencją takiej gradacji sankcji jest to, że uchwała nieistniejąca lub nieważna (sprzeczna z prawem) nie może zarazem podlegać uchyleniu, gdyż bezprzedmiotowe byłoby pozbawienie skutków prawnych czegoś, co i tak skutków nie wywołuje. Uchylić można jedynie uchwałę, która została skutecznie podjęta.

Sąd Apelacyjny przyjął, że zaskarżona uchwała podlega uchyleniu, co powinno oznaczać, że odrzucił możliwość uznania jej za nieważną lub nieistniejącą. Potwierdzeniem tego stanowiska jest znajdujące się w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku stwierdzenie, że nie doszło do nieważności uchwały (s. 10). Dalsze liczne tezy zawarte w uzasadnieniu wyraźnie przeczą jednak temu założeniu. Sąd Apelacyjny stwierdza bowiem, że fakt skutecznego podjęcia uchwały został ustalony „niezgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy” (s. 12), podnosi, że walne zgromadzenie nie podjęło uchwały „w sposób skuteczny i prawidłowy” (s. 16), zauważa, że zaskarżona czynność w ogóle nie posiada „przymiotu uchwały” (s. 17), „nie pochodzi

od Walnego Zgromadzenia, nie ma przymiotu forum demokracji spółdzielni, co niweczy jej istotę” (s. 18). Zacytowane fragmenty uzasadnienia mogłyby nasuwać wniosek, że w istocie Sąd Apelacyjny uznał zaskarżoną uchwałę za nieistniejącą. Przemawia za tym również ogólna linia rozumowania Sądu, opierająca się na założeniu, że proces liczenia głosów i ogłaszania wyników niejako z natury rzeczy jest elementem procesu uchwałodawczego i powinien w całości nastąpić na trwającym walnym zgromadzeniu. Inna zawarta w uzasadnieniu uwaga, zgodnie z którą ustawodawca nie przewiduje możliwości oddawania głosów, ich liczenia czy ogłaszania wyników po zamknięciu walnego zgromadzenia (s. 15) może natomiast nasunąć wniosek, że uchwała została uznana za podjętą w sposób sprzeczny z ustawą, co powinno skutkować jej nieważnością. Jak wskazano powyżej, zarówno nieważność, jak i nieistnienie uchwały wykluczają możliwość jej uchylenia, co sprawia, że za zasadny należy uznać zarzut naruszenia art. 42 § 3 Prawa spółdzielczego.

Trafne okazały się również pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej, a w szczególności zarzut naruszenia art. 8³ ust. 9 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych. Sąd Najwyższy nie podziela stanowiska stanowiącego podstawę rozumowania Sądu Apelacyjnego, że elementem czynności głosowania jest nie tylko samo oddawanie głosów, ale także ich liczenie oraz ogłoszenie wyników. Głosowanie stanowi odrębną czynność od liczenia głosów; w przypadku oddawania głosów na piśmie liczenie głosów z reguły może nastąpić dopiero po zakończeniu głosowania. Również ogłoszenie wyników musi nastąpić po zakończeniu głosowania oraz po policzeniu oddanych głosów. Na tle ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy oczywiste jest, że liczenie głosów i ogłoszenie wyników wyborów musi nastąpić po zakończeniu głosowania i w praktyce ma to miejsce w innym dniu niż dzień głosowania. Wprawdzie sięganie do wskazanego aktu prawnego w drodze analogii byłoby wątpliwe, gdyż należy on do innej gałęzi prawa, jednak wynikające z niego rozwiązania dobrze ilustrują wniosek o odrębności czynności w postaci głosowania oraz liczenia głosów i ogłaszania wyników.

Zgodnie z dominującą (choć niepozbawioną kontrowersji) koncepcją oddanie głosu jest oświadczeniem woli, a suma oświadczeń wszystkich głosujących składa się na czynność prawną, za jaką, przynajmniej w niektórych przypadkach, można

uznać uchwałę organu kolegialnego. Akceptując to założenie, trzeba przyjąć, że pomijając wyjątki przewidziane w ustawie, samo oddanie głosu musi nastąpić na posiedzeniu organu kolegialnego, na którym uchwała ma zapaść. Proces składania oświadczenia woli w postaci oddawania głosu jest już jednak zakończony w chwili, gdy głosujący zachował się w odpowiedni sposób – właściwy dla przyjętego sposobu głosowania. Elementem składania oświadczenia nie jest natomiast przeliczenie oddanych głosów ani, tym bardziej, ogłoszenie wyników głosowania. Czynności te służą jedynie ustaleniu, czy (a niekiedy także – jakiej treści) uchwała została podjęta, z założenia nie mają jednak wpływu na wynik głosowania, a więc na podjęcie lub nie uchwały (dokonanie czynności prawnej). Z konstrukcyjnego punktu widzenia nie ma więc zasadniczych przeszkód, aby czynności te zostały dokonane poza posiedzeniem organu kolegialnego. W tym kontekście przywołać należy stanowiący podstawę zarzutu kasacyjnego art. 8³ ust. 9 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych. W zdaniu pierwszym przepis ten przewiduje, że „[u]chwałę uważa się za podjętą, jeżeli była poddana pod głosowanie wszystkich części walnego zgromadzenia, a za uchwałą opowiedziała się wymagana w ustawie lub statucie większość ogólnej liczby członków uczestniczących w walnym zgromadzeniu”. Ustawodawca dla podjęcia uchwały wymaga jedynie poddania jej głosowaniu, a nie przeliczenia głosów i ogłoszenia wyniku.

Członkowie organu kolegialnego, którzy uczestniczyli w głosowaniu, na ogół są zainteresowani jego wynikiem, w związku z tym zwyczajowo przyjęte jest, że zarówno przeliczenie oddanych głosów, jak i ogłoszenie wyników następują w czasie posiedzenia tego organu. Nie należy jednak całkowicie wykluczać sytuacji, gdy czynności te zostaną dokonane już po zamknięciu posiedzenia, co może być racjonalne, zwłaszcza gdy liczba głosujących jest bardzo duża i przeliczenie wszystkich oddanych głosów musi zająć więcej czasu. Rozwiązanie takie powinno jednak wynikać ze statutu, a uczestnikom zgromadzenia należy zapewnić uzyskanie informacji o treści uchwały, skoro treść ta ma być ostatecznie ustalona dopiero po zamknięciu zgromadzenia.

W stanie faktycznym sprawy Sąd Apelacyjny doszedł do prawidłowego wniosku, że z postanowień statutu pozwanej spółdzielni wynikało, iż liczenie głosów oraz ogłoszenie wyników głosowania powinno nastąpić jeszcze w czasie trwania

walnego zgromadzenia (jego ostatniej części). Sąd Najwyższy nie dostrzega wprawdzie sprzeczności sposobu procedowania podczas szóstej części walnego zgromadzenia z § 80 ust 8 statutu, który przewiduje, że po przedstawieniu sprawy zamieszczonej w porządku obrad przewodniczący walnego zgromadzenia lub jego części zarządza głosowanie. Zgodnie z przedstawionym powyżej wnioskami obliczenie głosów i podanie wyników do wiadomości nie są czynnościami zawierającymi się w samym głosowaniu. Należy jednak zgodzić się z Sądem drugiej instancji, że doszło do naruszenia § 84 ust. 16 statutu, który w zdaniu pierwszym przewiduje m.in., że otwarcie urny i obliczenie głosów następuje na ostatniej części walnego zgromadzenia, a nie po jego zamknięciu. Nie jest również wykluczone, że w wypadku ponownej analizy innych postanowień statutu okazałoby się, że doszło do naruszenia również niektórych z nich. Wymaga to jednak ustaleń faktycznych, do których czynienia Sąd Najwyższy nie jest uprawniony.

Prowadzi to do wniosku, że sposób procedowania na ostatniej części walnego zgromadzenia pozwanej spółdzielni nie skutkował nieistnieniem ani nieważnością zaskarżonej uchwały, natomiast przy jej podejmowaniu doszło do naruszenia postanowień statutu dotyczących trybu liczenia głosów. Takie stanowisko co do charakteru wadliwości zaskarżonej uchwały ma istotne znaczenie, gdyż w orzecznictwie jednolicie przyjmuje się, że uchybienia natury formalnej, do których doszło przy podjęciu uchwały przez walne zgromadzenie, uzasadniają uchylenie tej uchwały tylko wtedy, gdy miały lub mogły mieć wpływ na jej istotną treść (zob. np. uchwałę połączonych izb SN – Izby Cywilnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 23 listopada 1973 r., III PZP 38/72, OSNC 1975, nr 1, poz. 1; wyroki SN: z 13 sierpnia 1965 r., I PR 265/65, OSNC 1966, nr 5, poz. 80; z 6 marca 1974 r., I PR 3/74, OSNC 1974, nr 12, poz. 217; z 8 grudnia 1998 r., I CKN 243/98, OSNC 1999, nr 6, poz. 116; z 28 lipca 1999 r., II CKN 452/98; z 10 stycznia 2007 r., I CSK 335/06; z 9 listopada 2016 r., II CSK 21/16). W zaskarżonym orzeczeniu nie znalazły się żadne ustalenia, w jaki sposób dostrzeżone uchybienia postanowieniom statutu wywarły wpływ na treść uchwały i czy związek taki w ogóle istniał. Oznacza to, że uchylenie uchwały ze względu na naruszenie zasad procedowania przewidzianych w statucie było co najmniej przedwcześnie.

Zgodnie z art. 398¹³ k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach podstaw. W związku z tym jedynie na marginesie należy wskazać, że treść roszczenia w niniejszej sprawie została sformułowana w sposób nieprecyzyjny, co skutkuje ryzykiem wydania orzeczenia ponad żądanie. Powód wnosił o stwierdzenie nieważności, ewentualnie uchylenie, uchwały, „na mocy której” doszło do wyboru T. Ś. na członka Rady Nadzorczej. Takie sformułowanie żądania rodzi wątpliwość, czy intencją było zaskarżenie wymienionej uchwały jedynie w części odnoszącej się do T. Ś., czy też chodziło o uchylenie uchwały w całości, a wskazany zwrot służył tylko doprecyzowaniu, o którą uchwałę chodzi, i w istocie nie wnosił dodatkowej treści. Sąd Apelacyjny, relacjonując treść roszczenia, nieprecyzyjnie wskazał, że odnosiło się ono do uchwały „w części dotyczącej wyboru T. Ś.” (s. 1 uzasadnienia). Wydane orzeczenie odnosiło się już jednak do uchwały nr [...] w całości. W związku z tym mogą powstać wątpliwości, czy nie doszło do naruszenia art. 321 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

[f.n]